

Марцин ДЖЕВЕЦЬКИЙ,

директор Інституту наукової інформації
і бібліологічних досліджень Варшавського університету,
директор CEVID, професор, доктор

**Система вищої освіти в Польщі
за спеціальністю
бібліотекознавство і наукова інформація
на початку нового сторіччя.
Мобільність. Акредитація. Стандарти освіти**

Роль знань і інформації як найважливіших чинників розвитку цивілізації в інформаційному суспільстві загальновідома. Соціологи, педагоги, психологи і багато інших фахівців підкреслюють, що інформаційному суспільству властиві такі аспекти життя: висока якість освіти, постійне її удосконалення, креативність, уміння працювати (індивідуально й у колективі), використовуючи ресурси знань, що постійно збільшуються, та інформації. Всі ці аспекти мають вирішальне значення для якісного рівня інформаційного суспільства і місця в ньому певної людини і безпосередньо пов'язані із професійною освітою бібліотекарів і фахівців з інформації.

Перед цією фаховою групою постають сьогодні особливе завдання і водночас шанс на досягнення вищого соціального статусу. З висновків, зроблених агентами Європейського Союзу, випливає, що в більшості держав нашого континенту, як і в Польщі, недооцінюється значення працівників бібліотек і інформаційних служб в європейському інформаційному суспільстві. Незважаючи на те що інформаційне суспільство перебуває у процесі формування, фахівці з інформації є професійною групою, яка розвивається найдинамічніше. Розширюється ринок праці для цього роду спеціалістів, зростають вимоги до їхньої кваліфікації. Бібліотеки постійно починають нові дії з метою розвитку інформації, особливо регіональної, локальної. Є думка, що в найбільш високо розвинених країнах майже половина економічно активного населення пов'язана зі створенням, переробкою і поширенням інформації. Прихильники цього твердження посилаються на широке розуміння поняття інформаційної професії, проте, безсумнівно, попит на випускників із бібліотечно-інформаційною вищою освітою дуже диференційований і з року в рік збільшується.

**Польська система підготовки
бібліотечно-інформаційних спеціалістів
на межі сторіч**

Останні роки принесли в польський сектор бібліотек і наукової інформації глибокі перетворення, пов'язані насамперед із використанням сучасних інформаційних технологій і зміною форм надання доступу до інформації; з автоматизацією, що охоплює дедалі більшу кількість бібліотек і центрів інформації; із законодавчими змінами, які визначають принципи функціонування цих установ за нового політичного, соціального й економічного устрою. Ці явища на початку дев'яностих років ХХ ст. спонукали всі центри навчання бібліотекарів і працівників у галузі інформації модернізувати навчальні програми. 1993 р. Головна рада вищої освіти після консультацій з усіма академічними центрами, які працюють за зазначеним напрямом, визначила мінімальні вимоги до п'ятирічної програми навчання у вищих навчальних закладах. Систематична актуалізація програм навчання проводиться в усіх ВНЗ, причому в багатьох випадках вищою директивою цієї актуалізації є прагнення до досягнення європейського стандарту освіти. Діапазон пристосування польської системи освіти до вимог держав-членів Європейського Союзу охоплює перетворення старої монолітної структури нашої вищої освіти в багаторівневу систему, рекомендовану в країнах Євросоюзу. Модель вищої освіти на початку 1990-х років, рекомендована Європейським Союзом (т. зв. «болонський процес») однозначно припускає виокремлення двох основних рівнів освіти:

- а) трирічна або чотирирічна освіта першого ступеня, після якої присвоюється звання ліценціата;
- б) освіта другого ступеня, частіше дворічна, яка дає право на одержання диплома магістра; часто в Польщі її називають повною вищою освітою.

Ця модель була визнана найбільш вдалою, зокрема для бібліотечно-інформаційної підготовки. Відповідно до міжнародних рекомендацій UNESCO, IFLA, EUCLID підставою для повної кваліфікації, яка потрібна в інформаційних професіях, є вища освіта.

У рекомендаціях Європейської комісії з упровадження сучасної системи вищої освіти особливий акцент робиться на успішне «проходження по вертикалі» і «мобільність по горизонталі», як у національному, так і в міжнародному масштабах. Під вертикальним проходженням ми розуміємо цілісність фахових і формально-організаційних навчальних програм на кожному окремому рівні навчання. Це гарантує підвищення кваліфікації випускників нижчого рівня освіти на черговий, вищий рівень, раціональний як з економічної, так і з організаційної точки зору.

Мобільність по горизонталі має забезпечити індивідуальний підхід у навчанні шляхом пристосування програмних пропозицій до індивідуальних інтересів слухачів і тим самим надати можливість навчання за обраним напрямом у різних ВНЗ. Саме ця риса є основою сучасної європейської системи вищої освіти і сприяє розвитку контактів студентської молоді в межах насамперед Європейського Союзу. На цих складових наголошується у новітньому (2005 р.) Законі про вищу освіту.

Розмежування навчання на рівні першого і другого ступенів із середини 1990-х років стало однією з найважливіших проблем, обговорюваних на численних зустрічах представників бібліотечного середовища і всіх центрів навчання. Відповідно до досягнутої домовленості і за підтримки рекомендацій Європейської комісії трирічна освіта першого ступеня, еквівалентна вищій професійній освіті, має відповідати сучасному творчому досвіду бібліотечно-інформаційної роботи з урахуванням загальних знань у галузі гуманітарних наук. Крім того, освіта першого ступеня із зазначеної спеціальності має зберегти програмне проходження між середньою бібліотечарською, документаційною освітою і освітою університетською.

На другому рівні (дворічний повний магістерський цикл навчання) ВНЗ зобов'язаний забезпечити широкий вибір відносно вузьких спеціальностей, відповідно до напрямів наукових досліджень в інституті. Така програма повинна відповідати потребам не тільки випускників навчання першого ступеня (ліценціата) за спеціальністю бібліотекознавство і наукова інформація, але і навчання першого ступеня інших спеціальностей.

Повна вища освіта має забезпечити мобільність навчання як у своїй країні, так і за кордоном.

Мобільність навчання

Як зазначалося, принцип мобільності, який пропагується Європейською комісією, має надати студентам можливість одержання знання за обраною спеціальністю в різних навчальних центрах на тому ж самому рівні системи освіти. Як у міжнародному, так і в національному масштабах це потребує виконання двох основних умов:

- розробки і дотримання стандарту навчання, загального для основного вищого навчального закладу студента і ВНЗ, у якому він вивчає обрані предмети;
- диференціювання програмних пропозицій окремих освітніх установ, тісно пов'язаного насамперед із дослідницькими досягненнями навчального центру. Дотримання цих умов сприятиме як збереженню високого рівня освіти, так і мобільності навчання.

На задоволення вимог до сучасних навчальних програм спрямовані роботи з удосконалювання змісту і форм освіти, що ведуться останніми роками в більшості центрів бібліотечно-інформаційної освіти в Польщі, а також у всій Європі. Більшість ВНЗ почало співробітництво в структурі програми «Сократес», щороку пропонуючи місця у вищих різноманітних країнах європейського співтовариства і приймаючи у себе іноземних студентів.

Мобільність навчання підтримує не тільки «Сократес», але також створена за його зразком програма «Міст», до якої приєдналася більшість польських ВНЗ.

Акредитація напрямів навчання

Упродовж багатьох років в академічному середовищі в Польщі велися дискусії над розробленням – за зразком європейських країн і американської системи – формули акредитації програм і центрів освіти, яка була б достовірною основою для контролю за якістю навчання. Розглядалися дві моделі «галузевої» акредитації: при професійних організаціях і при міжвишівських комісіях. Через незначну зацікавленість професійних і наукових асоціацій системою освіти перше рішення в Польщі було важким для запровадження. Друге рішення почали реалізовувати наприкінці 1997 р. із укладенням з п'ятнадцятьма значними ВНЗ «Угоди польських університетів щодо підвищення якості

освіти». Було визначено, що головною метою цієї угоди є інтеграція польських шкіл у європейську систему вищої освіти (зокрема, в систему E.C.T.S.), визначення процедури оцінювання програм навчання, що відповідає механізмам, застосовуваним у ЄС, а також покращання якості навчання і рекламування найкращих центрів навчання. На початку 1998 р. була створена Вишівська акредитаційна комісія (УКА), яка попередньо визначила загальні принципи акредитаційної процедури, тобто були прийняті деякі вимоги (кадрові, програмні, дидактичні), котрих потрібно дотримуватися при акредитованому напрямі навчання.

Підґрунтям для надання акредитації УКА є оцінювання якості навчання, проведене на підставі загальних критеріїв. Найважливіші з них такі:

- 1) аналіз наукової спеціальності і дослідницьких досягнень академічних викладачів, які працюють у ВНЗ;
- 2) участь професорського складу у реалізації програми занять;
- 3) відповідна пропорція між кількістю студентів і викладачів;
- 4) належне устаткування (майстерні, бібліотека тощо);
- 5) співробітництво з відомими науковими центрами, що ведуть навчання за таким же напрямом.

Для окремих напрямів навчання ці попередньо сформульовані критерії розширюються й уточнюються у докладних стандартах.

Стандарти навчання

Основною метою формулювання стандартів навчання є прагнення до забезпечення високої якості навчання і підтримка індивідуальної діяльності ВНЗ, спрямованої на його досягнення. У світлі інтеграційної політики Європейського Союзу визначення і контроль стандартів навчання набули додаткового значення, як-от гарантія мобільності навчання. Як зазначалося, основним інструмен-

том, що дає можливість придбання студентами знань з тієї ж спеціалізації в різних країнах ЄС, є єдина система кредитних пунктів і процедур співробітництва з удосконалювання і взаємного визнання освіти, отримані в різних ВНЗ. Фундаментом таких договорів є взаємне визнання запропонованих навчальних програм як рівноцінних, а також забезпечення співвіднесеності освітньої системи у певній галузі.

Стандарти освіти зазвичай є комплексом загалом сформульованих професійних і формальних умов, яким повинні відповідати навчальні програми, що дасть змогу одержати визначену кваліфікацію і право працювати за даним фахом. Метою розробки таких стандартів є забезпечення співвіднесеності змісту навчання в даній галузі, а не уніфікація програмного змісту, запропонованого окремими освітніми центрами. Автономія і використання унікальних наукових досягнень власних науково-педагогічних кадрів вважаються фундаментом удосконалювання системи освіти.

Саме науковці і їхні досягнення створили основу для розроблення польського акредитаційного стандарту для спеціальності бібліотекознавство і наукова інформація.

До цієї основи належать також:

- врахування в навчальних програмах суспільної ролі інформаційних професій;
- орієнтація на методологічне навчання студента щодо наукової інформації;
- забезпечення диференційованих професійних спеціальностей, пристосованих до сучасного ринку праці;
- забезпечення відповідної бази навчального процесу як умови реалізації цільової програми.

На закінчення слід нагадати, що такі поняття, як стандарти або акредитація, не надаються установі академічної освіти назавжди. Вони приймаються на визначений час і підлягають змінам у зв'язку зі змінами реалій життя.